

پژوهش‌ها در معماری اسلامی ۱۴

شماره شتاب: 980 X - 2382

فصلنامه علمی - پژوهشی
قطب علمی معماری اسلامی
سال پنجم - شماره اول - بهار ۱۳۹۶

- توسعه پذیری فضای انسان ساخت با خلاقیت در گشایش فضائی خانه‌های سنتی کرمان
سید مجید هاشمی طفرالجردی / مازیار آصفی / مظفر مهاجری
- معناشناسی حیات و سرزندگی در آموزه های اسلامی و بررسی تاثیر آن در محله
فرهنگ مظفر / عبدالحمید نقره کار / مهدی حمزه نژاد / صدیقه معین مهر
- بازشناسی تاثیر اندیشه عرفانی در پدیداری رنگ آبی در کاشیکاری مساجد ایران
حسین مرادی نسب / محمدرضا بمانیان / ایرج اعتصام
- تبیین مراتب و فرایند ادراک انسان و نقش آن در کیفیت خلق آثار معماری براساس
مبانی حکمت متعالیه
سمانه تقدیر
- جایگاه پایه‌ای ایوان در ارتقاء راندمان عملکردی در مساجد
مریم کیایی / یعقوب پیوسته گر / علی اکبر حیدری
- جستاری در نسب‌شناسی و ویژگی‌های سبک فردی هنرمندان گچ‌بر در قرن هشتم
هجری
احمد صالحی کاخکی / بهاره تقوی نژاد
- مقایسه ساختار فضایی - عملکردی مسجد امام اصفهان و مسجد وکیل شیراز
مصطفی آزادی / ملیحه تقی پور

پژوهش‌های معماری اسلامی ۱۴

شماره شایا: X - 980 - 2382

فصلنامه علمی - پژوهشی
قطب علمی معماری اسلامی
سال پنجم - شماره اول - بهار ۱۳۹۶

مدیر مسئول: معاونت پژوهشی دانشگاه علم و صنعت ایران

سر دبیر: دکتر محسن فیضی

مدیر داخلی: دکتر محمد منان رئیسی

ویراستار ادبی فارسی: سارا متولی

کارشناس مجله: زهرا کاشانی دوست

ویراستار انگلیسی: محمد رضا عطایی همدانی

هیأت تحریریه:

دکتر سید غلامرضا اسلامی : دانشیار دانشگاه تهران

دکتر حسن بلخاری : دانشیار دانشگاه تهران

دکتر مصطفی بهزادفر : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر محمد رضا پور جعفر : استاد دانشگاه تربیت مدرس

دکتر مهدی حمزه نژاد : استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر اسماعیل شیعه : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر منوچهر طبیبیان : استاد دانشگاه تهران

دکتر حمید ماجدی : دانشیار واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر اصغر محمد مرادی : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر غلامحسین معاریان : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر فاطمه مهدیزاده سراج: دانشیار دانشگاه علم و صنعت ایران

مهندس عبدالحمید نقره کار: دانشیار دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر محمدنقی زاده: استادیار واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر علی یاران : دانشیار وزارت علوم تحقیقات ، فناوری

طراح جلد و صفحه آرا: امیرحسین یوسفی

قیمت: ۱۰۰۰۰ ریال

نشریه پژوهش‌های معماری اسلامی بر اساس مجوز کمیسیون نشریات وزارت علوم تحقیقات و فناوری به شماره ۳/۱۸/۱۳۷۲۰۶ مورخ ۹۳/۷/۲۸ از شماره نخست دارای اعتبار علمی پژوهشی می باشد.

این مجله در پایگاه های (SID) و (ISC) نمایه می شود.

مقالات مندرج در این مجله، الزاماً بیانگر نقطه نظرات «پژوهش های معماری اسلامی» و «قطب علمی معماری اسلامی» نمی باشد و نویسندگان محترم، مسئول مقالات خود هستند.

نشانی دفتر مجله: دانشگاه علم و صنعت ایران / قطب علمی معماری اسلامی / کد پستی ۱۶۸۴۶۱۳۱۱۴ / تلفن مستقیم: ۰۲۱ - ۷۷۴۹۱۳۴۳

نشانی رایانامه: jria@iust.ac.ir / نشانی وب: <http://iust.ac.ir/jria>

۱	توسعه پذیری فضای انسان ساخت با خلاقیت در گشایش فضائی خانه‌های سنتی کرمان سیدمجید هاشمی طغرالجردی / مازیار آصفی / مظفر مهاجری
۱۸	معناشناسی حیات و سرزندگی در آموزه های اسلامی و بررسی تاثیر آن در محله فرهنگ مظفر / عبدالحمید نقره کار / مهدی حمزه نژاد / صدیقه معین مهر
۳۲	پازشناسی تاثیر اندیشه عرفانی در پدیداری رنگ آبی در کاشیکاری مساجد ایران حسین مرادی نسب / محمدرضا بمانیان / ایرج اعتصام
۴۸	تبیین مراتب و فرایند ادراک انسان و نقش آن در کیفیت خلق آثار معماری براساس مبانی حکمت متعالیه سمانه تقدیر
۶۸	جایگاه پایه‌ای ایوان در ارتقاء راندمان عملکردی در مساجد مریم کیایی / یعقوب پیوسته گر / علی اکبر حیدری
۸۴	جستاری در نسب‌شناسی و ویژگی‌های سبک فردی هنرمندان گچ‌بر در قرن هشتم هجری احمد صالحی کاخکی / بهاره تقوی نژاد
۱۰۵	مقایسه ساختار فضایی - عملکردی مسجد امام اصفهان و مسجد وکیل شیراز مصطفی آزادی / ملیحه تقی پور

معناشناسی حیات و سرزندگی در آموزه های اسلامی و بررسی تأثیر آن در محله^۱

فرهنگ مظفر*

دانشیار معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران

عبدالحمید نقره کار**

دانشیار معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران

مهدی حمزه نژاد***

استادیار معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران

صدیقه معین مهر****

دانشجوی دکتری معماری اسلامی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان (نویسنده مسئول)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۱۰/۲۹ تاریخ پذیرش نهایی: ۹۶/۰۲/۲۷

چکیده:

امروزه به دلایل گوناگون تأمین سرزندگی و حیات محیط به یکی از دغدغه های اصلی نظام های مدیریت شهری تبدیل گردیده است. از آنجایی که محلات، ساخت و بافت اصلی شهرها را تشکیل می دهند، زندگی روزمره مردم در مقیاس محله به طور محسوسی قابل درک بوده و آنها را تحت تأثیر قرار می دهد. به دنبال تغییر در شرایط و عوامل مؤثر بر گسترش و توسعه شهری در دوران اخیر، محلات مسکونی انسان مدار جایگاه ویژه ای در شکل گیری شهرها داشته اند. هدف از به کارگیری تجلی اسم الحی در شکل گیری یک الگوی معنایی در طراحی محله، شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش سرزندگی محله بوده تا ظرفیت جذب و حضور افراد و گروه های مختلف را در این فضاها ارتقاء بخشد. بین مراتب کمال انسان به عنوان خالق و همچنین کاربر محله و مراتب کمال محله به عنوان زمینه حیات مطلوب و فعل انسانی، همبستگی معنا داری وجود دارد و تقرب محله به مقام تجلی اسماء الهی از این دو بُعد دارای اهمیت و منشاء اثر است.

این تحقیق با رویکرد اسلامی و مبتنی بر منابع عقل و نقل با روش استدلال منطقی و تفسیری-تحلیلی بررسی انجام گرفته است. بنابراین برای شناسایی ابعاد و ویژگی های سرزندگی در محله اسلامی، متون اصیل اسلامی (قرآن و روایات ائمه (ع)) بررسی شده و عناصر مرتبط با محله شناسایی خواهد شد. سپس ابعاد آنها استخراج گشته و بازتاب اسماء و صفات الهی (به ویژه اسم جامع الحی) و ویژگی های جامع انسان کامل از جمله حیات او و ظهور آن در عرصه زندگی جمعی و محله مورد تفحص قرار گرفته و بدین نحو الگوی معنایی طراحی برای ایجاد محله ای منطبق با جهان بینی اسلام تدوین می گردد. چرا که محله ای که با اتکاء به اصول و قواعد اندیشه توحیدی و اسلامی شکل می گیرد، در پس صورت، حاوی معنایی است که این معنا دست آوردی از اندیشه اسلامی است.

واژه های کلیدی: معنا، اسماء الهی، حیات، سرزندگی، اسلام، محله.

این مقاله مستخرج از رساله دکتری صدیقه معین مهر به راهنمایی دکتر فرهنگ مظفر و مهندس عبدالحمید نقره کار و مشاوره دکتر مهدی حمزه نژاد در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اصفهان می باشد.

* F.mozaffar@aui.ac.ir

** A.noghrekar@iust.ac.ir

*** Hamzenejad@iust.ac.ir

**** Moeinmehr@arch.iust.ac.ir

مقدمه

محلّه می‌تواند به جایگاهی والا دست یابد. در نگرش اسلامی این متعالی‌ترین جایگاهی است که معماری ممکن است به آن تقرب جوید و زیبایی در تمامی مراتب آن جلوه گر شود. لذا می‌توان برای محلّه مراتبی را به شرح زیر در نظر گرفت: ۱- محلّه به عنوان یک مصنوع، بستر تجلی انسان به عنوان یک موجود زیستی. ۲- محلّه به عنوان بستر تجلی انسان تدبیرگر. ۳- محلّه به عنوان ساخته‌ای با ویژگی‌های الهی و بستر تجلی روح الهی انسان در قالب صفات جمال و جلال الهی.

۱- پیشینه تحقیق

مقالات و پژوهش‌های متعددی در باب شهر و شهر اسلامی وجود دارد. ولیکن در باب محلّه مقالات و پژوهش‌های کمی به این موضوع اختصاص یافته است و در اکثر این مقالات به یکی از جنبه‌های محلّه همچون: ساختار کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، تاریخی، جغرافیای شهری، برنامه ریزی و توسعه شهری، محلّه مشارکتی، طبقاتی (نژاد- قومی)، پرداخته شده و در این موارد به طور خاص نمونه‌ای موردی در باب یکی از این موضوعات بررسی شده است. در این مقالات و پژوهش‌ها اصول طراحی محلّه اسلامی مورد تحقیق و بررسی قرار نگرفته است. در این پژوهش با معیار قرار دادن صفات انسان کامل که تجلی اسماء و صفات حق تعالی می‌باشد از بُعد دیگری به موضوع محلّه و اصول طراحی آن پرداخته خواهد شد. در تحقیقات خارج از ایران و در یک فرآیند تاریخی می‌توان در ارتباط با موضوع موارد زیر را در جدول زیر بیان کرد.

تعالیم اسلامی برای ادامه حیات انسان‌ها در زمان‌ها و مکان‌های گوناگون اصول ثابتی را بیان می‌کنند که این اصول عمدتاً در نیازهای انسان، در نحوه زندگی او، در اصول شکل‌دهنده روابط او با جهان خارج، در اهداف زندگی او (رسیدن به حیات طیبه) و در نقش انسان در زمین (به عنوان خلیفه الله) و هدف خلقت او می‌توان پی‌جویی کرد. (این اصول هم نظری است (حکمت نظری اسلام) و هم عملی است (حکمت عملی اسلام)). آنچه که نسبت به زمان و مکان و امکانات بر حسب مقتضیات زمانی و مکانی متغیر است روش‌های پاسخگویی به این اصول و ارزش‌های مستتر در آن است. لذا می‌توان گفت که برای ایجاد محلّه اسلامی باید ویژگی‌های فضای مناسب زیست و زندگی مسلمانان برگرفته از تعالیم اسلامی، تعیین و تعریف شوند. چرا که محیط زیست مطلوب، آرزوی تمامی انسان‌هاست؛ اما انسان به یقین نمی‌داند که راحت حقیقی خود را در کجا بجوید، چرا که انسان‌ها (ذاتا آگاه) بالقوه و بالفعل تحت فرمان متناقض (نفس اماره و نفس لوامه) هستند، بنابراین نیاز به چراغ راه مکتب وحی (یعنی قرآن و احادیث ائمه) دارند. انسان کامل که متن ظاهر و اسرار باطن عالم را می‌شناسد و او تجلی اسماء و صفات خداوند است، بهترین راهنماست که جامعه با بهره‌گیری از صفات او به کمال سعادت برسد.

محلّه می‌تواند تجلی صفات انسان کامل باشد. یعنی محلّه تجلی صفات جمال و جلال الهی گردد و در این صورت

جدول ۱: مطالعات انجام شده در زمینه نقشه‌شناسی مردم از محلّه در فرآیندی تاریخی (منبع: ثقة الاسلامی ۱۳۸۷)

نویسنده (نویسندگان)	عنوان کار تحقیقی	زمان تحقیق
Lee, 1968	محلات / شهری به عنوان طرح‌واره ای اجتماعی- فضایی	دهه ۶۰
Downs and Stea, 1973	نقشه‌های ذهنی و رفتار فضایی: فرآیند و محصولات	دهه ۷۰
Hany and Knowles, 1978	ادراک محلات به وسیله ساکنین شهری و حومه ای	
Guest and Lee, 1984	چگونه شهرنشینان محلات را تعریف می‌کنند؟	دهه ۸۰
Leslie and Campel, 1990	زمین مشترک، محلات شهری آنچنان که پاسخ‌دهندگان آن را می‌بینند.	دهه ۹۰
Coulton et al, 2001	ادراک نقشه‌کشی ساکنین از مرزهای محلّه: توجهی روش‌شناختی	دهه اول قرن بیست و یکم
Haynes et al, 2007	محلّه قابل اصلاح، واحدها و ادراک مردم	

پیشینه تحقیق را در مبحث اسمای الهی نیز می توان چنین بیان نمود:

در باب اسمای الهی در چند پایان نامه به بررسی اسماء پرداخته شده، ولیکن از بُعد تجلی این اسماء در طراحی معماری نگاه نشده است. حمزه نژاد در پایان نامه دکتری خود بحث اسماء و صفات الهی را با دسته بندی آنها به صفات جمال و جلال مورد بررسی قرار داده و کاربرد آن را در اصول طراحی بناهای مذهبی بیان داشته است (حمزه نژاد ۱۳۹۰). ولیکن هدف این مقاله بررسی کاربرد اسم الحی در معماری محله و تاثیر آن در سرزندگی و حیات محله می باشد. موسی شاکری نیز در پایان نامه دکتری خود تحت عنوان: مبانی تجلی ذکر در فضای معماری بر پایه نگرش اسلامی (مطالعه موردی: مساجد دوره صفوی) در به کارگیری واژه ذکر و مشتقات آن جهت استفاده در معماری بحث اسماء الهی را مورد بررسی قرار داده است (شاکری ۱۳۹۴). تقدیر نیز در پایان نامه دکتری خود، اسماء الحسنى را به عنوان منبع حقیقی معنا مورد توجه قرار داده و مطرح می کند که معماری در چهار سطح قابلیت تجلی معنای هر یک از اسماء الحسنى را دارد. و به کاربرد آن در فرایند طراحی و طراحی معماری اشاره می نماید اما به کاربرد آن در طراحی شهر و محله نمی پردازد. (تقدیر ۱۳۹۳). علی آبادی نیز در کتاب گوهر حیات به بحث اسماء و صفات خداوند در آثار هنری توجه داشته است. وی اسم الله را جامع اسمای الهی دانسته و ظهور اسماء: سلام، ربّ و خالق را در آثار هنری مورد تحلیل های قابل توجهی قرار داده است. ولیکن در باب اسم الحی بررسی و تحلیلی انجام نداده است. (علی آبادی ۱۳۹۳)

از بُعد حیات نیز می توان به پایان نامه دکتری محمود فاطمی اشاره نمود. وی موضوع حیات را به طور تطبیقی در آیات قرآن کریم و نظریات فلسفی افلاطین و ملاصدرا بررسی کرده است (فاطمی ۱۳۷۴). همچنین، رضا حاج خلیلی به جامعه سالم از دیدگاه قرآن و بحث حیات توجه نموده است (حاج خلیلی ۱۳۷۸). و اسماعیل ابراهیمی به موضوع حیات طبیعه در قرآن و نهج البلاغه پرداخته است (ابراهیمی ۱۳۷۸). ولیکن هدف ما از انجام این مقاله نقش

حیات در سرزندگی محله است.

۲- روش تحقیق:

راهبرد تحقیق در این مقاله "استدلال منطقی" است. مشخصه های اصلی پژوهش با راهبرد استدلال منطقی که آن را از سایر روش ها متمایز ساخته و پژوهش حاضر بر مبنای آن انجام پذیرفته است، به طور خلاصه عبارتند از: ۱- بسنده کردن به مقولات ذهنی و عدم اتکا به مشاهدات عینی به دلیل غیر قابل تجربه بودن "کیفیت" در تبیین نظری.

۲- نظام توصیفی و تشریحی در تعامل پژوهشگر و موضوع پژوهش که علاوه بر ابتناء به اصول عقلانی، ریشه در نگرش شخصی پژوهشگر نیز دارد.

۳- به دنبال اقناع کردن به جای اثبات نمودن مطابق با ماهیت استدلال منطقی. (گروت و وانگ ۱۳۸۶، ۳۰۳). در تمامی پژوهش ها هر جا که از عینیت به ذهنیت و از کمیت به کیفیت گذر می کنیم، شاهد حضور این روش هستیم. اصلی ترین جایگاه آن آنجا است که با مفاهیم نظری و ذهنی در حوزه هایی چون فلسفه و علوم انسانی تعامل می یابد و هدف آن دستیابی به سامانه منطقی تبیین مفهیمی است که قرار است از حوزه نظر به معماری انتقال یابند. این سامانه ها با استفاده از زبانی گفتمانی و تحلیل و تبیین قاعده مند، ادعاهای خود را بر تکیه گاهی متعالی (نظیر بنیان های حکمی، فلسفی) استوار می سازند. (همان، ۳۱۰)

۳- اسماء و صفات الهی:

در قرآن کریم در چهار مورد اسماء الحسنى را با لام اختصاصی به ذات اقدس پروردگار نسبت می دهد و به مردم سفارش می کند که خداوند را با آن اسماء بخوانند: (سوره طه، آیه ۸)؛ (سوره حشر، آیه ۲۴)؛ (سوره اعراف، آیه ۱۸۰)؛ (سوره اسراء، آیه ۱۱۰). در حدیثی از حضرت علی (ع) نقل شده است که: "پیامبر (ص) فرمودند: خداوند نود و نه اسم دارد، هر که خدا را با آن نامها بخواند استجابت می کند او را و هر که آن را احصا (ادراک و شمارش) کند داخل بهشت می شود." (شنکایی ۱۳۸۱، ۵۱) (شجاعی ۱۳۸۴، ۱۲۳)

با انسان امری انکارناپذیر می‌نماید. البته این تناسب، ابعاد گوناگونی را در بر می‌گیرد: از مراتب وجودی، نیازها، و استعدادهای انسان تا شکل و کیفیت زندگی او.

از نظر غایی، غایت معماری و غایت انسان در طول هم قرار می‌گیرد. غایت انسان رسیدن به مراتب کمال در ابعاد حیات مادی روحی است. غایت معماری زمینه‌سازی بستر حیات انسانی است. رابطه معماری با انسان رابطه خالق و مخلوق است. مخلوق از ابعاد وجودی خالق خود اثر می‌گیرد و توانایی‌ها، لطف‌ها و آرمان‌های خالق خویش را منعکس می‌کند. از این بُعد نیز معماری ادامه وجود انسان است. و بر عکس اثر معماری وقتی محقق شد متقابلاً بر انسان اثرگذار است. پس میتوان گفت که یک رابطه هم‌افزایی بین انسان و معماری وجود دارد. کمال و توانمندی انسان قوام و تعالی معماری را در پی دارد و بر عکس، معماری متعالی زمینه کمال بیشتر انسان را فراهم می‌آورد. (خان محمدی ۱۳۸۷، ۲۱۷)

۶- بررسی اسم الحی:

معنای اسم الحی: لغت الحی به معنی همیشه زنده، زیستن، زندگی، و حیات است. خداوند حی است یعنی همیشه زنده، پاینده، دارنده، نوازنده، بخشنده، پوشنده، بدون ابتداء، دائم و بی زوال است. (ابن عربی ۱۳۸۳، ۱۴۲). علامه قاضی میفرماید: اگر در آثار و فعالیت هر موجود زنده تامل کنید، همه آنها را دارای صفت حیات می‌بینید؛ یعنی چون حی است عالم است، و چون حی است قادر است، و چون حی است مرید است و ... پس حیات است که مبدا و منشا همه کمالات موجود زنده است، و حیات در حقیقت همان آگاهی و دانایی است. (لک ۱۳۸۹، ۱۵۴).

۱-۶- مشتقات اسم الحی در قرآن کریم، و آیات مرتبط با آنها

در رابطه با اسم الحی آیات متعددی از این اسم و مشتقات آن در قرآن کریم وجود دارد^۱. در یک دسته بندی ۴ گانه می‌توان آنها را به شرح زیر طبقه بندی نمود.

۱- آیات توصیف حق تعالی مرتبط با اسم الحی. (دلالت بر اسم ذات او). (به عنوان مثال: اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ) (سوره بقره، آیه ۲۵۵)؛ (سوره آل عمران، آیه

هنرمندان و معماران نیز نباید از این مسیر غفلت نمایند و تلاش نمایند با الگوگیری از خالق هستی و با الهام از این حدیث، برای خلق آثاری جاودانه، به دنبال شناخت این اسماء و بکارگیری آنها در آثار خود باشند تا ذکرى باشند برای خود و مردم (مخاطب) تا فطرت‌های خفته را بیدار نمایند. زیرا خداوند فرموده است "وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ... " پس انسانها در ضمیر خود با این اسماء آشنایی و قربتی دیرینه دارند و هنرمند باید به یادآوری آن‌ها بپردازد و جامعه را به سوی شناخت عمیق تر آنها هدایت نمایند. که هنرمندان حقیقتاً وظیفه‌ای پیامبرگونه بر عهده دارند. (تقدیر ۱۳۹۳، ۵۱).

۴- انسان کامل:

پیدایش و ظهور مفهوم انسان کامل با پیدایش عرفان اسلامی همزمان است. ابن عربی نخستین کسی است که در عرفان اسلامی اصطلاح «انسان کامل» را وضع نموده است (اعوانی ۱۳۸۹، ۱۳۵). حقیقت تجلی و ظهور حضرت حق در انسان کامل است و انسان کامل غایت خلقت است. از آنجایی که انسان کامل مظهر جمیع اسمای حق تعالی است پس خدا را باید به وسیله او شناخت. (ابن عربی ۱۳۶۶)؛ (طباطبایی ۱۳۷۰).

تمام انسان‌ها قابلیت این را دارند که به نحوی مظهر اسماء جمال و جلال باشند اما تنها انسان کامل است که تمام اسماء و صفات الهی در او تجلی یافته است. (جوادی آملی ۱۳۸۶).

۵- رشد انسانیت اصلی‌ترین محور در موضوع معماری:

انسان‌شناسی و ضرورت توجه به ابعاد وجودی انسان، از موضوعات بسیار پر اهمیت در پژوهش‌های مرتبط با مقولات انسانی است. پس از توحید و معرفت ... هیچ موضوعی به قدر و منزلت انسان‌شناسی مد نظر ادیان الهی نبوده است. چرا که انسان مظهر اتم و جلوه اعظم توحید است. (ملاصدرا ۱۳۶۸، ۱۳).

از آنجایی که معماری پدیده‌ای در ارتباط با انسان است و می‌بایست متناسب با انسان محقق شود، از این رو تنها در پرتو مناسبات با انسان معنا یافته و تعیین آن در ارتباط

بالاتر از حیات دنیایی بیاندهشیم. اولین گام حیات بخشی در این مرحله ایجاد تعلق به حیات (حیاه طیبه) است. **۲-۷- تحقق:** حی کسی است که زنده بودنش ذاتی است یعنی از جایی کسب نکرده و کسی به او نداده باشد. در این مرحله، صفات حق تعالی در انسان محقق می شود. و انسان حیات آفرین و زندگی بخش و فعال می شود. بعد از مرحله تعلق به حیات (حیاه طیبه) می بایست انسان ها تمایل به این زندگی پیدا کنند و این حیات در آنها محقق شود.

۳-۷- تخلیق: مُتَخَلِّق شدن به اسم شریف حی اینگونه است که از بندگان خداوند کسی زنده است که درون او به نور خدا، دل او به ذکر خدا و اعضاء و جوارح او به طاعت و بندگی خدا زنده شود، هر که به این حیات و این زندگی دست یابد، زندگی همیشگی را در سرای سعادت دارا گردیده است، سعادت که حق تعالی شقاوت مندان و نگون بختان را از آن محروم ساخته است. این مرحله، مرحله ی باطنی است. و انسان همه چیز را مظهر "حی" می بیند. که می بایست در بُعد فردی و اجتماعی محقق شود.

از آنجایی که زیباترین و کاملترین حقایق و معانی در اسماء الحسنی مجتمع شده اند و واسطه خلقت عالم هستی نیز می باشند، به نظر می رسد عالی ترین کیفیت برای اثر معماری (و سایر آثار هنری) زمانی حاصل شود که مفاهیم بر گرفته از اسماء و صفات الهی را بتوان با ساز و کاری مشخص در آن تجلی داد. تجلی این سه مرتبه در معماری محله را میتوان در چهار گام، در جدول ۲ نشان داد.^۲

۲. (وَ أَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَ أَحْيَا). (سوره نجم، آیه ۴۴)
۲- آیات توصیف احیای زمین مرتبط با اسم الحی. (به عنوان مثال: (...فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا...))، (سوره بقره، آیه و دسته زیادی از این آیه با این عبارت (۱۶۴)؛ (سوره ق، آیه ۱۱ و سوره فرقان، آیه ۴۹).

۳- آیات تبشیری مرتبط با اسم الحی. این دسته از آیات ویژگی های کسانی است که در جستجوی رسیدن به حیات طیبه هستند. (به عنوان مثال: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَ ... (سوره انفال، آیه ۲۴). مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَى وَ هُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَ ... (سوره نحل، آیه ۹۷).

۴- آیات اندازی مرتبط با اسم الحی. این دسته از آیات ویژگی های کسانی است که حیات دنیا را به حیات ابدی آخرت ترجیح می دهند. اینگونه افراد در جستجوی رسیدن به حیات طیبه نیستند. (به عنوان مثال: زَيْنٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ...) (سوره بقره، آیه ۲۱۲). وَ مَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَبِيبٌ وَ لَهُوَ وَ ... (سوره انعام، آیه ۳۲)

۷- مراتب تجلی اسم الحی از دیدگاه ابن عربی
 از منظر ابن عربی اسم الحی را می توان در سه مرتبه تعلق، تحقق، و تخلیق بررسی کرد. (ابن عربی ۱۳۸۳، ۱۴۲).

۱-۷- تعلق: نیازمندی عبد به خدا در پیوند زندگانی او به آخرت است. اگر عبد بتواند دو زندگی دنیا و آخرت را به هم پیوند شایسته دهد حیات و زندگی طیب و نیک را به دست آورده است. نیاز به زندگی و حیات از طریق رابطه دو سویه با خداوند، در جهت شکل گیری محیط. در این مرحله می بایست تعلقاتمان را از زندگی مادی کم کنیم و به مرحله

<p>۱- تذکر به شناخت طبیعت برای درس گرفتن از آن (جوادی آملی ۱۳۸۸، ۲۳۱) (بُعد زیست محیطی) ۳- تلاش برای دستیابی به حیات طیبه در زندگی فردی و اجتماعی (همان) (بُعد معنایی) ۴- ایجاد زمینه پند پذیری انسان از طبیعت و هوشیار شدن او (نقره کار، مظفر، تقدیر ۱۳۹۳) (بُعد معنایی)</p>	<p>گام اول (پرهیز از ابعاد مزاحم حیات)</p>	<p>تعلق به زندگی</p>
<p>۱- ادراک حُسن و زیبایی (جوادی آملی ۱۳۸۸، ۱۲۹) (بُعد زیست محیطی) ۲- رابطه انسان با طبیعت (طبیعت بستر نیازهای انسان) - ایجاد فضای سبز (تشویق به درختکاری) (بُعد زیست محیطی) ۳- اهمیت معابر محلی و جذابیت آن با وجود درختان و فضاهای محلی مطلوب (همان) (بُعد زیست محیطی) ۴- اصلاح و عمران زمین (جوادی آملی ۱۳۸۸، ۲۶۷) (بُعد زیست محیطی) ۵- توجه به اقلیم و آب و هوا (طاهباز ۱۳۹۲) (بُعد زیست محیطی) ۶- افزایش رزق و برکت (بُعد اقتصادی) ۷- تجلی مراحل زندگی (تولد (حیات) - مرگ - قیامت) (جوادی آملی ۱۳۸۶، ۲۳۵) (بُعد معنایی) ۸- زمینه سازی سیر از ظاهر به باطن (ربیع ۱۳۸۸، ۵۲) (بُعد معنایی) ۹- تلاش برای دستیابی به حیات طیبه در زندگی فردی و اجتماعی (حیات حقیقی زمین به دست امام زمان (عج)) (انسان کامل) (جوادی آملی ۱۳۸۶، ۱۲۷)</p>	<p>گام دوم (توجه و شناخت ابعاد مؤید حیات و تعمیق حیات و مولفه های آن)</p>	<p>تحقق حیات در زندگی</p>

<p>۱- حمایت و پشتیبانی از طبیعت و حیات وحش (نگهداری از اکوسیستم ها) (بهزادفر ۱۳۸۸، ۴۴) (بُعد زیست محیطی)</p> <p>۲- پاکي و پاکیزگی در محیط (به حداقل رساندن آلودگی) (همان) (بُعد زیست محیطی)</p> <p>۳- نقش دستورات دین در احیای ابعاد انسانی (جوادی آملی ۱۳۸۶ الف)، ج ۷، ۶۲۵) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۴- نقش وقف در پایداری اقتصادی (نظام وقف، عامل بقا و حفظ مجموعه با گذشت زمان) (بمانیان و همکاران ۱۳۸۷، ۶۲): (جوادی آملی ۱۳۹۱، ۵۵۳) (بُعد اقتصادی)</p> <p>۵- صرفه جویی در منابع (حفظ آب، انرژی و مواد) (توجه به اصل قناعت در ساخت) (طاهباز ۱۳۹۲، ۱۱۲) (بُعد اقتصادی)</p> <p>۶- نمادگرایی توسط طبیعت (طبیعت و عناصر طبیعی عامل تذکر و یادآوری و در نتیجه هدایت انسان ها) (بُعد معنایی)</p> <p>۷- احیای قلب (جوادی آملی ۱۳۹۰، ۲۳۰) (بُعد معنایی)</p>	<p>گام سوم (توسعه حیات و زندگی در بُعد فردی)</p>	<p>تخلّق به حیات در شرایط اولیه (فردی)</p>
<p>۱- کیفیت زیست محیطی (طراحی ارگانیک در داخل محلات) (بهزادفر ۱۳۸۸، ۴۴) (بُعد زیست محیطی)</p> <p>۲- مدیریت ادراکات محیطی (شنیدن، دیدن، صوت و...) در جهت ایجاد آرامش و آسایش در بنا (همان) (بُعد زیست محیطی)</p> <p>۳- مدیریت آب (افزایش کیفیت فضا با حضور آب در سطح محله) (همان) (بُعد زیست محیطی)</p> <p>۴- ایجاد هماهنگی در رنگ و جنس مصالح در افزایش نشاط و شادابی (محمودی ۱۳۸۴) (بُعد زیست محیطی)</p> <p>۵- نقش فضاهای عمومی در ایجاد نشاط و سرزندگی محیط و افزایش حضور پذیری (ایجاد پتانسیل برای جذب افراد) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۷- مشارکت همه اقشار در توسعه و طراحی محله (بُعد اجتماعی)</p> <p>۸- اهمیت وجود میدانی و فضاهای محلی اجتماعی و فرهنگی در سطح محله (بُعد اجتماعی)</p> <p>۹- احیای تعظیم شعائر (نقش نمادها و یادمان های مذهبی در محله) (نقره کار و همکاران ۱۳۹۳، ۱۹۴) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۱۰- امنیت و ایمنی (نظارت عمومی بر فضاهای شهری در راستای کاهش جرائم) (همان) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۱۱- مکان یابی مناسب عملکردها (نقی زاده ۱۳۸۶) (همان) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۱۱-۱- شاخص شدن عملکردهای مذهبی در محله (تشخص کالبدی و معنایی) (توجه به مرکز محله (با محوریت مسجد یا حسینیه) (بالی اسکویی، ۱۳۹۰) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۱۱-۲- ترفیق عملکرد مذهبی با سایر عملکردها به ویژه عملکرد آموزشی (همان) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۱۱-۳- وجود کاربری ها و فضاهای خدماتی، اقتصادی و اجتماعی متفاوت و جایگیری آنها براساس سلسله مراتب و رعایت اصل همجواری</p> <p>۱۱-۴- بازار به عنوان یک مبر مهم اجتماعی (حمزه نژاد، معین مهر ۱۳۹۳، ۳۶) (بُعد اقتصادی)</p> <p>۱۱-۵- جانمایی مناسب فضاهای تفریحی، سرگرمی (نقره کار و همکاران ۱۳۹۳، ۱۹۴) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۱۱-۶- وجود کل منسجم در عین تنوع فضایی و کاربری (همان) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۱۱-۷- حفظ همگونی ظاهری و عدالت اجتماعی و عدم ظهور اختلاف طبقاتی در مجموعه واحدهای مسکونی (نقره کار و همکاران، ۱۳۹۳، ۱۹۶)</p> <p>۱۱-۸- پویایی و انعطاف پذیری فضا جهت ایجاد زمینه تعامل مناسب با انسان (ایجاد فضاهایی چند عملکردی و انعطاف پذیر) (همان) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۱۲- حقوق همسایگی و مرز همسایگی (نقره کار و همکاران، ۱۳۹۳، ۱۹۷) (بُعد اجتماعی)</p> <p>۱۴- پایداری اقتصادی توسط بهره گیری از انرژی های تجدیدپذیر (استفاده عادلانه از منابع طبیعی، میانه روی و پرهیز از اسراف) (نقی زاده ۱۳۸۶)</p> <p>۱۵- شأن دینی محله (نقره کار و همکاران ۱۳۹۳، ۲۰۰) (بُعد اقتصادی)</p> <p>۱۷- یادآوری حقایق هستی و انتقال پیام های معنوی (استفاده از نقش ها و آرایه ها و نمادها) (نقره کار، مظفر، تقدیر ۱۳۹۳) (بُعد معنایی)</p> <p>۱۸- یادآوری کلام خدا (با استفاده از خوشنویسی در معماری زمینه ساز بروز معنایی پندآموز، محترم و مقدس) (ربیعی ۱۳۸۸، ۵۱) (حمزه نژاد ۱۳۹۰، ۱۴۴)</p>	<p>گام چهارم (توسعه حیات و زندگی در بُعد اجتماعی)</p>	<p>تخلّق در شرایط ثانویه (اجتماعی)</p>

جدول ۲: فرآیند تحقق حیات در محله متناظر با مراتب تجلی اسم حیّ از منظر ابن عربی. منبع: نگارنده، ۱۳۹۶

داشتند که در آن حضور قابل توجهی از افراد و تنوع آنها (به لحاظ سن و جنس) در گستره زمانی وسیعی از روز که فعالیت هایشان عمدتاً به شکل انتخابی یا اجتماعی (Gehl ۱۹۹۶) بروز می یافت به چشم می خورد. عدم سرزندگی و پویایی واحد همسایگی و ملال انگیزی آن مسئله ای است که حل آن راهکارهای مناسب و نو آورانه ای طلب می نماید.

برای مفهوم سرزندگی، معادل های گوناگونی وجود دارد که از آنها می توان به "Vibrancy"، "Vitality"، "Viability"

۸- اهمیت و ضرورت تأمین سرزندگی و حیات در محله

سرزندگی و شادابی حلقه مفقوده زندگی شهری است. نشاط اجتماعی در جامعه امروزی یکی از نیازها و ضروریات است که عدم وجود شور و نشاط در جامعه مشکلاتی را به بار می آورد. برخی از محلات مسکونی شهرهای امروزی ایران به دلایل مختلف از نشاط کمتری برخوردارند و شهروندان روحیه ای خموده و ناشاد دارند، در حالی که محلات مسکونی شهرهای سنتی، فضاهایی بانشاط و سرزنده

سه گانه پایداری، تصویری جامع از معماری پایدار سازگار با آموزه های اسلامی در جهت حیات و سرزندگی محلات ارائه نماید.

۱۰- ابعاد حیات پایدار^۵ محله

در این قسمت به بررسی مختصات اصلی جامعه از سه بُعد، اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی و بُعد افزوده شده معنایی به ابعاد پایداری، پرداخته می شود. ابعاد حیات مطلوب، هم بُعد فردی دارد و هم بُعد اجتماعی. حیات مطلوب در بُعد جمعی آن به «جامعه آرمانی» و «زندگی جمعی مطلوب» مربوط میشود و کلید واژه هایی مانند حیات طیبه، آرمانشهر، اتوپیا، امت، جامعه توسعه یافته و جامعه پیشرفته معرفی شده است.

معماری به عنوان یک عمل خلاق سعی در قدم گذاشتن در فردای مطلوب و زندگی بهتر و والاتر دارد. تعریف حیات و جامعه مطلوب رابطه ای دوگانه با معماری دارد. از طرفی وظیفه معماری زمینه سازی برای توسعه کیفیت حیات و جامعه مطلوب است و از طرف دیگر درک چپستی و ابعاد حیات و جامعه مطلوب راهنمای عمل مناسبی برای معماری است. (خان محمدی ۱۳۸۷، ۲۳۳)

۱-۱۰- بُعد حیات اجتماعی پایدار

افراد بر اساس آرمانها و ارزش های مشترک خود به روابط و ساختارهای جمعی و گروه های اجتماعی شکل می دهند، و فعالیت های جمعی و سازمانی خود را مبتنی بر هنجارها و ضوابط آن جامعه سامان می بخشند. محیط مصنوع عامل بسیار مهم در شکل دهی به تعاملات اجتماعی است (همان، ۲۴۸). معماری و بسترهای کالبدی به عنوان غالب ترین و اثرگذارترین عناصر موجود در فضای حیات جمعی، بر کیفیت و کمیت فعالیت های جمعی و روابط اجتماعی اثر گذاشته و به عنوان ظرف حیات جمعی، به زندگی جمعی شکل، ویژگی و کیفیت می دهد.

از دیگر سو، توجه صرف به جنبه کمی طراحی فضا و نگاه تک بُعدی به آن، سبب کاهش کیفیت اغلب فضاهای عمومی محلات شده است. امروزه به سختی میتوان مکانی را در واحدهای همسایگی، برای ارتباط اجتماعی و تعامل یافت و همین مسأله باعث شده که واحدهای همسایگی

Livability, Liveliness اشاره نمود. (Appleyard, ۱۹۸۱; Vuchic, ۱۹۹۹) که البته به جز «Vibrancy» و «Vitality» لغات دیگر بیشتر به مفهوم زیست پذیری و قابلیت زندگی نزدیک هستند. (رابرت کوان، ۲۰۰۵)، در لغتنامه شهرسازی، سرزندگی را «مناسب برای زندگی و فراهم آوردن کیفیت زندگی مطلوب» تعریف می کند. کوین لینچ در کتاب تئوری شکل شهر، عمدتاً سرزندگی را در مقیاس کلان مورد بررسی قرار میدهد و معتقد است سرزندگی به همراه ۵ عامل معنی، تناسب، دسترسی، نظارت و اختیار، کارایی و عدالت، محورهای عملکردی شکل خوب شهر را تشکیل میدهند. (لینچ ۱۳۸۱).

۹- پایداری^۶

پایداری در معنای جدید و علمی اخیر خود، واژه ای خاص است که بیش از هر چیز، ریشه در نوع نگاه و گرایش به مقوله ی «ناپایداری» و «امر پایدار» دارد. به بیان دیگر، مفهوم پایداری که خاستگاه آن جامعه غربی مدرن است در اولین نگرش، حاصل بحران حاکم بر جامعه مدرن است. مدرنیسم و مدرنیزاسیون پروژه هایی بودند که معضل ناپایداری، بر سر راهشان قد علم کرد. به واقع آن چه در بدو امر ناپایداری شناخته شد، حاصل آسیب شناسی روند حرکت جامعه مدرن در دستیابی به اهداف تعریف شده معینی بوده که بر خود فرض کرده بود. (خان محمدی ۱۳۸۷، ۱۴)

از دیدگاه غرب پایداری = پایداری اجتماعی + پایداری اقتصادی + پایداری زیست محیطی است. و بُعد معنایی (در این مقاله از دیدگاه اسلام) نادیده گرفته شده است. چرا که برای رسیدن به حیات طیبه می بایست به ابعاد معنوی و روحانی حیات نیز در جهت بسترسازی کمال انسان و رشد وی توجه شود که این موضوع در پرتو زندگی در محیط و محله مطلوب و سر زنده امکان پذیر است.

علاوه بر این تلاشی در جهت ارائه یک رویکرد جامع از معماری پایدار مبتنی بر آموزه های اسلامی تاکنون صورت نگرفته است که از عمق و جامعیت لازم برای ابعاد عملکردی محیط و محله مطلوب برخوردار باشد. به همین جهت این مقاله قصد دارد با افزودن بُعد معنایی به ابعاد

می‌شود. «حیات معقول انسان وضعیتی است که در آن نیازهای مادی و جسمی او در محدوده امکانات موجود به بهترین و آسانترین وجه تأمین شود؛ به گونه‌ای که زمینه رشد و تعالی معنوی او و رسیدن به مقام والا و شایسته‌ای که خداوند متعال بشر را برای آن آفریده است فراهم باشد». (خلیلیان ۱۳۸۴، ۷۰)

لذا سلسله مراتب اهداف در اقتصاد اسلامی را می‌توان به شرح زیر در نظر گرفت:

۱- تأمین نیازهای مادی و جسمی انسان به بهترین و آسان‌ترین شیوه ممکن.

۲- پاسخگویی معقول به نیازهای روحی انسان و فراهم آوردن رشد و تعالی معقول او.

۳- رسیدن به موهبت الهی و دست‌یابی به قرب الی... و رضایت معبود.

۴- و شرط اصلی دست‌یابی به اهداف فوق حاکم شدن روابط عادلانه در زمینه تولید و توزیع است. (همان، ۷۱) توسعه اقتصادی مورد نظر اسلام، پدیده‌ای انسان محور است؛ ولی انسان محوری آن با انسان محوری توسعه اقتصادی غرب تفاوت دارد. در اسلام، انسان محوری در جهت خدا محوری است. (خان محمدی ۱۳۸۷، ۲۵۲)

۳-۱۰- بُعد حیات زیست محیطی پایدار

اثرات محیطی بر معماری آنقدر عمیق است که هویت معماری مناطق مختلف معماری مطلوب در دنیا قبل از هر چیز با ابعاد محیطی و زیست محیطی آن شناخته می‌شود. معماری هم در منابعی که بکار می‌گیرد، در ساختگاهی که برپا می‌شود و هم به لحاظ اثرات اقلیمی، اساساً به محیط خود وابسته است، و با ویژگی‌های محیطی از دیگر معماری‌ها قابل تشخیص است.

در مباحث هستی‌شناسی پدیده‌های جهان آیت الهی هستند و اگر با چشم بصیرت دیده شوند هم آثار علم، قدرت، لطف و رحمت الهی را با خود دارند و هم اشاره به اسماء الهی خالق خود می‌کنند. و به همین دلیل مظاهر طبیعت در تمامی جلوه‌های آن برای انسان زیبا، جذاب و آموزنده است. و به همین علت است که خداوند انسان را دعوت به تفکر و تدبر در آیات خویش می‌کند. اگر از این

سوت و کور، فاقد نشاط اجتماعی و شادابی باشند. (Pitner et al ۲۰۱۲). در طراحی محله روی نقش فضاهای عمومی به منظور ایجاد حس همبستگی و یکپارچگی تأکید می‌شود و طراحان می‌کوشند از این طریق به فرایند اجتماعی شدن و معاشرت اجتماعی یاری رسانند. (مدنی پور ۱۳۸۲، ۱۸۸)

۱-۱-۱- فواید ایجاد حیات جمعی و تولید سرمایه اجتماعی در جهت سرزندگی محلات

ایجاد حیات جمعی و تولید سرمایه اجتماعی، پیامدهای مثبت فراوانی به همراه دارد. این پیامدها، به شرح زیر هستند:

۱- شکل‌گیری خاطره جمعی (میرمقتدایی ۱۳۸۸، ۷).

۲- انتقال فرهنگ و ایجاد فرصت‌های فرهنگی (همان، ۸)

۳- ایجاد حس تعلق به محله و اجتماع (مطلبی ۱۳۸۳، ۱۰۹)

۴- ایجاد هویت فردی و جمعی (نوذری ۱۳۸۳، ۵۴)

۵- فعالیت داوطلبانه و مشارکت اجتماعی (توسلی ۱۳۶۲، ۸۴)

۶- افزایش بهداشت و سلامت عمومی (صادقیان ۱۳۸۳، ۱)

۷- توسعه اقتصاد محلی و جذب سرمایه‌گذاری اقتصادی (همان)

۸- کاهش جرایم و افزایش امنیت (همان، ۳)

۲-۱۰- بُعد حیات اقتصادی پایدار

در نگرش وحیانی و توحیدی اسلام، مسأله اقتصاد ذیل مفاهیم اصلی حیات انسان معنا می‌یابد. در این نگرش، انسان «حَیٌّ مُتَالِهٌ» است، یعنی زنده‌ای که گرایش به الوهیت و خداجویی دارد و جنبه جسمانی وی، که اقتصاد منبعث از آن و پاسخگو به اولویت‌های آن است، جنبه‌ای فرعی و در خدمت هدف اصلی است. بنابراین بدیهی است که نگاه به اقتصاد و معیشت نگاهی است، به ابزاری برای رسیدن به کمال، و به خودی خود واجد اصالت نیست. از همین جاست که مفهوم توسعه آنچنان که در جهان تبلیغ و توصیه می‌شود با حوزه بینش و اندیشه اسلامی ناسازگار است. قرآن، منتهای حرکت تکاملی انسان و جهان و تاریخ را خداوند می‌داند. انعکاس این قاعده در معماری به «اصل پرهیز از اسراف»، «دوری از تجملات»، «اصل کارائی» اشاره دارد. (خان محمدی ۱۳۸۷، ۲۵۱)

در اقتصاد اسلامی، اقتصاد در رابطه با حیات معقول تعریف

معنایی است. کیفیت فضا موضوعی است که از نظر حکما و فلاسفه مطرح بوده به نحوی که تأثیرات ناشی از کیفیت فضا (مکان) به انسان، هم ارزشی هایی را به انسان القاء نموده و هم این که قادر به سوق او به انحطاط و تباهی می باشد. در واقع محیط می تواند با القاء ارزش ها و ضد ارزش ها جهت گیری فرهنگی جامعه را تعیین و هدایت نماید (فی المثل محیط می تواند هم امکان بروز وحدت جامعه را فراهم نماید و هم اینکه امکان بروز آن را تقلیل دهد). (نقی زاده ۱۳۸۶)

۱۱- عملکردهای محله از دیدگاه ابعاد پایداری

حیات

بر طبق فرموده پیامبر اکرم (ص): سزاوار است که فرد ساعات شبانه روز خویش را به چهار بخش تقسیم کند: ۱- ساعتی (بخشی) را با خدای خود راز و نیاز کند. ۲- ساعتی (بخشی) را به کسب معاش و در آمد اختصاص دهد. ۳- ساعتی (بخشی) را به آموختن علم و نشستن در محضر عالمان دینی برای استفاده از نصیحت های دلسوزانه آنان اختصاص دهد. ۴- ساعتی (بخشی) را به استراحت و استفاده از لذت‌های حلال (و تفریحات سالم) بگذراند. (بحار الانوار ج ۱، ۳۹۰۰).

بر طبق این روایات می توان عملکردهای متناسب با آن را به صورت زیر بیان نمود: ۱- بخش مناجات با خدا در قالب عملکرد عبادی (مسجد). ۲- بخش کسب معاش در قالب عملکرد تجاری (بازار). ۳- بخش کسب علم در قالب عملکرد آموزشی (مدرسه) و ۴- بخش استراحت و بهره گیری از لذت های حلال در قالب عملکرد خانه در ذیل واحد همسایگی.

۱۲- تبیین راهبردهای معماری مرتبط با عملکردهای

اصلی محله متناسب با آموزه های اسلام

در راستای تبیین راهبردهای معماری مرتبط با عملکردهای اصلی محله، متناسب با آموزه های اسلام و در تطابق با ابعاد پایداری حیات و متناسب با شرایط و اقتضائات زمان و مکان، پژوهشهایی که مبنای اسلامی داشته و شالوده نظری آن نزدیک به این پژوهش بوده مورد بررسی قرار گرفته و با کمک ساختار پیشنهادی در این پژوهش این

بُعد به محیط و رابطه آن با معماری توجه کنیم، ضرورت ارتباط معماری با آیات خلقت به عنوان یک امر متعالی و پر معنی به روشنی درک می شود.

از دیگر سو، طبیعت دستاورد خداوند است و اغلب برای معماران سرچشمه الهام بوده است. به دلیل گرایش ذاتی و فطری انسان ها در تعامل با طبیعت و تأثیرات قابل توجه ارتباط با طبیعت در روح و جسم آدمی، بشر همواره به دنبال ایجاد رابطه ای منطقی و مناسب میان فضای درون و طبیعت بیرون بوده است. امروزه نیاز جسمی و روحی انسان به برقراری ارتباط با طبیعت موجب گردیده که در همه جوامع، طبیعت به مثابه میراث فرهنگی تلقی شود. طبیعت در بسیاری از راهبردهای منتهی به خلاقیت معماری تأثیر می گذارد. (Bell, ۲۰۰۷, ۹۰).

۱۰-۴- بُعد حیات معنایی پایدار

معانی نمادین محیط مصنوع و عناصر آن (مثل محلات، شهرها، معابد و خانه ها) در هر یک از تمدن های بشری گویای معنایی است که محیط به ذهن متبادر نموده و بالنتیجه بر ادراک او از محیط و بر رفتارش در محیط تأثیر کرده، و در نهایت فرهنگ او را شکل داده و متحول می نموده است.

معنادار بودن محیط و تأثیری که محیط از طریق حواس بر ذهن انسان می نهد، و بالنتیجه معنایی که از تماس با محیط و با قرار گرفتن انسان در فضایی به او القاء و یا به ذهن او متبادر می شود و نهایتاً تحولات فرهنگی و رفتاری ناشی از تأثیرات محیط، موضوعاتی هستند که نه تنها از طریق استدلال منطقی تأیید میشوند، بلکه این فرایند با روش های تجربی نیز به اثبات رسیده اند.

بنابراین به طور کلی بارزترین ویژگی های تأثیرگذار محیط بر انسان عبارت از نمادها، نشانه ها، تناسبات، صدا، نور، عملکردها و منشأ آنها می باشند، که اینها تنها وجه مادی و ظاهری بوده و اثرات ناشی از آنها را در مقولاتی چون هویت، تشخص، احساس تعلق به مکان، احساس راحتی، امنیت، حقارت و انزوایی و ... می توان مورد توجه قرار داد. بارزترین وجهی که می تواند این عوامل ظاهری و اثرات ناشی از آنها را توأماً معرفی نماید، کیفیت فضا از بُعد

جدول زیر تلاش شده مهمترین راهبردهای تحقق مفهوم جامع حیات در ابعاد گوناگون آن، در محلات معاصر از دیدگاه اسلام و در ابعاد عملکردی محله (بر طبق دسته بندی ذکر شده) نشان داده شود. به نظر می رسد هدف اصلی دین تأثیر و نتیجه ای است که از این راهبردها حاصل می شود. این جدول تلاش دارد خلاصه ای از اصول استخراج شده از مقاله، راهبردهای عملیاتی- اجرایی را برای زندگی حیات بخش انسان ارائه نماید. (جدول ۳). با افزودن بُعد معنایی به ابعاد حیات پایدار در جهت رسیدن به محله پایدار، این ابعاد را می توان در چهار بُعد ذکر شده و در ابعاد عملکردی (خانه، مسجد، بازار و فضای آموزشی) محله نشان داد. به طور خلاصه، مهمترین راهبردهای استخراج شده از تحقیق فوق به قرار زیر است.

جدول ۳: نحوه تحقق ابعاد حیات پایدار در ابعاد عملکردی (خانه، مسجد، بازار و فضای آموزشی) محله. منبع: نگارنده ۱۳۹۶

ابعاد پایداری حیات	راهبردهای معماری مرتبط با خانه و واحد همسایگی	راهبردهای معماری مرتبط با مسجد	راهبردهای معماری مرتبط با بازار	راهبردهای معماری مرتبط با فضای آموزشی
بُعد زیستی محیطی	۱- ایجاد ارتباط مستقیم خانه با طبیعت، برای دریافت آموزه هایی بی واسطه از آن برای انسان ۲- طراحی فضاهای باز و نیمه باز در ارتباط با فضای سبز (متناسب با کاربری آن) ۳- توجه به اقلیم و آب و هوا با استفاده از طراحی کالبد فضای همساز با اقلیم	۱- توجه به سادگی و پرهیز از تجملات و تزئینات بیش از اندازه/ دوری از اسراف ۲- توجه به بهداشت محیط با استفاده از طراحی سرویس های بهداشتی در فضاهای جانبی ۳- بهره گیری از نور طبیعی متناسب با فضاهای مسجد	۱- ارتقا ایمنی محیط های تجاری و افزایش آرامش ذهنی افراد ۲- توجه به تهویه طبیعی مناسب ۳- طراحی فضاها به گونه ای که در برابر حوادث و بلایای طبیعی مقاوم باشند (اعم از باد، زلزله، آتش سوزی و ...)	۱- احداث فضاهای آموزشی در فضاهای مرتبط با طبیعت و بهره حداکثری از طبیعت در طراحی فضاها ۲- توجه به زیبایی های طبیعت به عنوان منبع الهام آفرینشهای هنری ۳- آموزش حس مشارکت و پذیرش مسئولیت نسبت به محیط زیست ۴- طراحی الگوهای کالبدی ساختمان مدارس با توجه به به الگوهای توسعه پایدار
بُعد اجتماعی	۱- توجه به ارتفاع، فرم و کالبد اینیه مسکونی مجاور، جهت حفظ حقوق مالکان ۲- تنظیم واحد های همسایگی به صورتی که بستر ساز تعاملات اجتماعی باشد... ۳- لزوم تبعیت واحدهای همسایگی از فرم، نما و مصالح تقریباً مشابه و هماهنگ ۴- ارتقاء عدالت و انسجام اجتماعی و روحیه برادری میان همسایگان ۵- استفاده از سلسله مراتب فضایی در طراحی واحدهای همسایگی جهت ایجاد فضاهایی برای تعامل اجتماعی. ۶- نفی هر نوع راهکاری که منجر به زیان رساندن به سایرین گردد	۱- تثبیت مسجد به عنوان کنون مذهبی، کالبدی که در صورت حامل بودن معانی مذهبی، بر بافت اطراف خود تفوق معقول داشته باشد) ۳- تعریف سلسله مراتب کارکردی برای طی حریم مسجد ۴- لزوم ظهور پررنگ تر نمادهای مذهبی در محله نسبت به مظاهر زندگی مادی ۵- لزوم تعبیه فضاهای لازم در مساجد برای عملکردهای مکمل مسجد ۶- توجه به مرکز محله (با محوریت مسجد یا حسینیه) (حسینیه ها و تکایا عامل معنویت بخشیدن به راه های فیزیکی شهر و موجب پیوند بین عناصر شهری و تعظیم شاعران)	۱- پرهیز از طراحی و اجرای فضاهاى مکت و توقف در مراکز تجاری ۲- افزودن فضاهایی همچون، کتابخانه، مسجد یا زیارتگاه و... به فضاهای تجاری و پررنگ تر کردن بُعد فرهنگی در بازار ۳- ایجاد مراکز تجاری با نظام فضایی صرفاً متناسب با رفع نیازهای اقتصادی مردم و نه اجتماعی و تفریحی ۴- جانمایی کاربری های تجاری دور از مسیرهای حرکت همیشگی و دسترسی به امکان مذهبی ۵- لزوم ایجاد مسجد در بازار	۱- لزوم دسترسی مناسب به فضاهای تعلیمی (نفی در حاشیه بودن و یا صعب المسیر بودن اینیه علم محور) ۲- لزوم شاخص بودن فضاهای علم محور (آموزشی) ۳- بسترسازی برای تعامل علمی حداکثری بین معلم و دانش آموز و نیز تعامل دانش آموزان با یکدیگر ۴- طراحی کلاس به نحوی که مربی امکان ارتباط و تعامل نزدیک و مشابهی با همه متریان داشته باشد. ۵- طراحی مدرسه با رویکرد خدمت به محله ۶- توجه ویژه به طراحی فضاهای جمعی

راهبردها طبقه بندی و بازآرایی شده است.

مهمترین پژوهشهای مرور شده در این بخش عبارتند از: (نقره کار، تقدیر، معین مهر ۱۳۹۴)؛ (حمزه نژاد، معین مهر، سعادتجو ۱۳۹۳)؛ (نقره کار، حمزه نژاد، معین مهر ۱۳۹۲)؛ (محمدی ری شهری ۱۳۹۱)؛ (مخبر دزفولی و همکاران ۱۳۹۰)؛ (بهزادفر و همکاران ۱۳۸۸)؛ (نقی زاده ۱۳۸۷)؛ (غفاری ۱۳۸۷)؛ (شاطریان ۱۳۸۷)؛ (ماهوان ۱۳۸۵)؛ (قاضی زاده ۱۳۷۲)؛ (سلطانزاده ۱۳۶۶).

اهمیت این تحقیق و نوآوری آن نسبت به موارد قبلی در توجه کردن به ابعاد چهارگانه حیات پایدار در عملکردهای زیر است.

از دیگر سو، در جدول ۲ اصول معماری بر طبق دیدگاه ابن عربی در چهار گام بیان شد. با بهره گیری از آن میتوان این اصول را در عملکردهای ذکر شده محله بیان نمود. در

بُعد اقتصادی	<p>استفاده از امکانات بومی (خود بسندگی) و توجه به سادگی و پرهیز از تزئینات بیش از اندازه (توجه به اصل قناعت در ساخت)</p> <p>۲- استفاده بهینه از نور خورشید (بهره گیری از انرژی‌های تجدید پذیر) و توجه مناسب به تهویه طبیعی. ۳- توجه به ایستایی و مقاومت و ماندگاری بنا</p>	<p>۱- لزوم تفکیک فضای عبادی مسجد از فعالیت‌های جنبی</p> <p>۲- اجتناب از احداث مساجدی که واحدهای تجاری، فوق برنامه و ... در آنها از فضای شبستان مجزا نشده است.</p> <p>۳- مرزبندی و ایجاد مفاصل کالبدی بین فضای عبادی مسجد از سایر فعالیت‌ها و فریب خریداران</p>	<p>۱- ارتقای بهره‌وری و استفاده بهینه از منابع به منظور کاهش هزینه‌های جاری</p> <p>۲- جلب مشارکت خانواده در رسیدن به اهداف مدارس</p> <p>۳- کاهش هزینه‌های آب، برق و گاز مصرفی</p> <p>۴- اقدامات تعمیر و نگهداری مناسب از تأسیسات در فضاهای آموزشی</p>
بُعد معنایی	<p>۱- تواضع ساختمان نسبت به بناهای مجاور</p> <p>۲- استفاده از نمادها و آرایه‌ها و طراحی رمز گونه فضا برای ارائه مفاهیم متعالی اسلام مثل: توحید، کثرت در وحدت، فنا پذیری انسان، فقر ذاتی او (معماری که همه چیز در صورت ظاهری آن مشاهده نشود و برای دستیابی به معنای باطنی آن نیاز به تفکر وجود داشته باشد)</p> <p>۳- پرهیز از بکارگیری مقیاس‌ها و تناسب‌ها بیش از حد عظیم</p>	<p>۱- حضور عملکردهای هویت بخش مذهبی و فرهنگی در مرکز محله، ضمن تحقق بُعد معنوی حیات محله، فضایی زنده و پویا ناظر بر تمام ابعاد حیات انسانی خلق کند.</p> <p>۲- لزوم استفاده از آرایه‌های انتزاعی که ضمن زینت تلقی شدن، وارد مرز تجمل نیز نگردند.</p> <p>۳- توجه به استفاده مناسب از مصالح متناسب با صفات جمالی و جلالی آنها</p>	<p>۱- استفاده از نمادها و آرایه‌هایی که برای شهروندان، یادآور مراتب عالی حیات در پرتو یاد خدا باشد. (فضیلت احیاء یاد خدا در بازارها و ابنیه تجاری)</p> <p>۲- توجه و شناسایی دقیق الگوی اسلامی- ایرانی بازار و پرهیز از تقلید از الگوهای بیگانه رایج</p> <p>۳- نزدیک شدن به زندگی و اشتغال اسلامی و تعادل در زندگی رو به کمال</p>

۱۳- نتیجه گیری

و زیست محیطی یک سیستم محله‌ای مرتبط می‌باشد. پایداری محله‌های شهری زمانی محقق می‌شود که اجزاء این محله‌ها متناسب با یکدیگر و در پاسخ به نیازهای ساکنین بوده و به رابطه منطقی و مطلوب انسان و محیط بیانجامد. هدف از طراحی یک محله شایسته و سرزنده؛ ارتقاء کیفیت اجتماعی، اقتصادی، و زیست محیطی است که در بستر توجه به نیازهای مادی و معنوی ساکنین تحقق می‌یابد. محله پایدار برگرفته از آموزه‌های اسلامی، سکونتگاهی متوازن است که یک فضای زیستی سالم و سرزنده، دلپذیر و توأم با آسایش برای ساکنان خود فراهم کند و تا حد امکان نیازهای زیستی و اجتماعی ساکنین را بر آورده نماید، آنچنان‌که در نتیجه این توازن، ساکنان به ادامه سکونت در آن تمایل و در صورت ترک آن خاطره و تعلق داشته باشند.

میتوان گفت که محله سرزنده در معماری پایدار حیات بخش از منظر اسلام، محله‌ای است که قبل از هر چیز در پیوند با آیات خلقت و اسماء الهی، شکل می‌گیرد و با صفات و کیفیات زیر تعریف می‌شود:

۱- در این محله مظهریت حق از طریق آیات خلقت و از مسیر اسماء الهی محقق و ملموس می‌شود.

۲- در این محله محضر بودگی انسان، از طریق آیات خلقت ادراک و لمس می‌شود.

۳- در این محله وجه الله بودن هر پدیده ملموس می‌گردد.

۴- در این محله «حیات نفس در مقام ایمان» و «ربط» آن به آیات و اسماء الهی و بهره‌مندی بی پایان او از علم، رحمت و هدایت الهی محقق می‌شود.

این محله، فضای بهره‌مندی و کمال و فضای عبور از آیات به اسماء الهی آن ذات بی مثال و خالق هستی و رسیدن به مقام خلیفه الهی است. در مرتبه‌ای دیگر، محله، محله‌ی تعامل، و روابط علی معلولی میان پدیده‌ها و ظهور خلق در چهره‌های مختلف برای شناخت و بهره‌مندی انسان است و در مقامی دیگر محله، محله‌ی بهره‌مندی حسی و عاطفی از مظاهر حق و آیات خلقت و عناصر طبیعت، می‌باشد. از دیگر سو، سخن گفتن از سرزندگی محله سخن گفتن از ارتقاء و احیاء کیفیت زندگی ساکنان آن است و لاجرم به کلیه ابعاد حیات اجتماعی، اقتصادی

پی‌نوشت

۱- در یک بررسی دقیق تمام آیات مرتبط در این ۴ دسته جستجو شدند، ولیکن به دلیل حجم زیاد، از آوردن آنها پرهیز می‌گردد و به طور نمونه چند آیه در هر دسته ذکر می‌گردد.

۲- منظور از گام در این پژوهش، سفرهای چهارگانه از دیدگاه ملاحظه‌هاست. (سفر اول که همان: (پرهیز از ابعاد مزاحم حیات)؛ (سفر دوم که همان: (توجه و شناخت ابعاد مؤید حیات و تعمیق حیات و مولفه‌های آن)؛ (سفر سوم که همان: (توسعه حیات و زندگی در بُعد فردی) و (سفر چهارم که همان: (توسعه حیات و زندگی در بُعد اجتماعی) است.

۳- Cowan, R

۴- Sustainability

۵- واژه «حیات پایدار» در تعریف فوق دلالت بر ربط «ساماندهی بسترهای فیزیکی با حوزه‌های گسترده‌ای از معرفت‌های ضروری و آرمانها و کیفیت‌های متعالی که بر زندگی انسان نقش آفرین دارد و در سطوح مختلف حیات انسان از حوزه‌های فردی تا خانوادگی و اجتماعی، از درونی و باطنی تا ظاهری، از خصوصی تا عمومی و از جزیی و موضعی تا گسترده و حوزه طبیعی تا مصنوع بر کیفیت حیات مطلوب اثرگذار است، دارد.

۶- روایات دیگری هم برای تقسیم‌بندی روز آمده است که تقریباً دارای همین مضمون هستند و با هم منافات ندارند. روایت امام علی (ع) (نهج البلاغه کلمات قصار شماره ۳۹۰)؛ امام کاظم (ع) (تحف العقول، ۴۰۹)؛ امام رضا (ع) (صدق، فقه الرضا، ۳۳۷).

منابع

۱. قرآن کریم. ترجمه محمد رضا همدانی.
۲. ابراهیمی، اسماعیل. ۱۳۷۸. حیات طیبه در قرآن و نهج البلاغه. پایان نامه دکتری. دانشگاه: آزاد اسلامی واحد فسا.
۳. ابن عربی، محیی‌الدین. ۱۳۶۶. فصوص الحکم. تصحیح: ابوالعلاء عقیفی. تهران: انتشارات الزهرا.
۴. ابن عربی، محی‌الدین. ۱۳۸۳. کشف المعنی عن سر اسماء الحسنی. ترجمه علی زمانی قمشه ای، قم.
۵. اعوانی، غ. و دادبه، ا. و حسن، ب. ۱۳۸۹. انسان کامل به روایت ابن عربی. فصلنامه اندیشه دینی دانشگاه شیراز.
۶. بلالی اسکویی، آریتا. ۱۳۹۲. بازآفرینی شهر اسلامی - ایرانی با بازخوانی شهرهای ابواب البر. پایان نامه درجه دکتری دانشگاه علم و صنعت ایران.
۷. بمانیان، محمد رضا. بقای، پرهام و امیرخانی، آریا. ۱۳۸۷. رهیافتی بر نقش موقوفات در ساماندهی فضاهای شهری (با نگاه ویژه بر موقوفات شهر اصفهان). مدیریت شهری. تهران: ش ۲۱، صص ۷۱-۵۹.
۸. بهزادفر، مصطفی و محمودی کردستانی، پیام. ۱۳۸۸. هنجارهای کیفی طراحی فضای شهری مردم مدار. فصلنامه آرمانشهر. تهران.
۹. بهزادفر، مصطفی. نادری، سید مجید و فروزانگر، حمیده. ۱۳۸۸. نقش و کارکردهای اجتماعی بازارهای سنتی شهرهای ایران. فصلنامه شهرسازی و معماری آبادی، شماره ۶۴.
۱۰. تقدیر، سمانه. ۱۳۹۳. فرایند خلق و ادراک آثار معماری بر مبنای حکمت متعالیه. پایان نامه درجه دکتری دانشگاه علم و صنعت ایران.
۱۱. توسلی، غلام عباس. ۱۳۶۲. مشارکت اجتماعی در شرایط جامعه آنومیک، رابطه آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی با مشارکت اجتماعی. تهران: دانشگاه تهران.
۱۲. ثقه الاسلامی، عمید الاسلام. ۱۳۸۷. رویکردی تحلیلی به مفهوم محله در شهرهای معاصر ایران. معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
۱۳. جوادی آملی، عبدالله. ۱۳۸۶. حیات حقیقی انسان در قرآن. قم: انتشارات اسراء.
۱۴. جوادی آملی، عبدالله. ۱۳۸۶ (الف). تفسیر تسنیم. ج ۷ و ج ۱۲. قم: انتشارات اسراء.
۱۵. جوادی آملی، عبدالله. ۱۳۸۸. اسلام و محیط زیست. قم: انتشارات اسراء.
۱۶. جوادی آملی، عبدالله. ۱۳۸۹. امام مهدی (عج) موجود موعود. قم: انتشارات اسراء.
۱۷. جوادی آملی، عبدالله. ۱۳۹۰. عبدالله، فطرت در قرآن. قم: انتشارات اسراء.
۱۸. جوادی آملی، عبدالله. ۱۳۹۱. مفاتیح الحیات، تحقیق و تنظیم محمد حسین فلاح زاده. قم: انتشارات اسراء.
۱۹. حاج خلیلی، رضا. ۱۳۷۸. پایان نامه جامعه سالم از دیدگاه قرآن. دانشگاه تهران.
۲۰. حمزه نژاد، مهدی. ۱۳۹۰. اصول مفهومی و کاربردی در طراحی بناهای مذهبی از نگرش شیعه (نمونه مورد بررسی: تفاوت‌های مفهومی

- در طراحی مسجد، مزار و مصلی). پایان نامه درجه دکتری دانشگاه علم و صنعت ایران.
۲۱. حمزه نژاد، مهدی. معین مهر، صدیقه و سعادت جو، پربا. ۱۳۹۳. بررسی اجتماع پذیری فضاهای تجاری در رویکرد اسلامی. فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره ۱۸.
۲۲. خان محمدی، محمدعلی. ۱۳۸۷. کنکاشی در بازشناسی و ارتقای بنیانهایی نظری معماری پایدار از منظر آموزه های اسلامی. پایان نامه درجه دکتری دانشگاه علم و صنعت.
۲۳. خلیلیان، محمد جمال. ۱۳۸۴. شاخص های توسعه اقتصادی از دیدگاه اسلام. موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
۲۴. سلطانزاده، حسین. ۱۳۶۶. بازارها در شهرهای ایران. کتاب شهرهای ایران. به کوشش محمد یوسف کیانی. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
۲۵. شاطریان، رضا. ۱۳۸۷. طراحی و معماری فضاهای آموزشی. تهران: انتشارات سیمای دانش، چاپ اول.
۲۶. شاکری، موسی. ۱۳۹۴. میانی تجلی ذکر در فضای معماری بر پایه نگرش اسلامی. (مطالعه موردی: مساجد دوره صفوی). پایان نامه درجه دکتری دانشگاه تربیت مدرس.
۲۷. شجاعی، محمد. ۱۳۸۴. اسماء الحسنی، تهران: انتشارات سروش.
۲۸. شنکایی، مرضیه. ۱۳۸۱. بررسی تطبیقی اسمای الهی. تهران: انتشارات سروش، چاپ اول.
۲۹. صادقیان، نادر، ۱۳۸۳، محله سالم، اساس رعایت توسعه پایدار شهری. اسرار.
۳۰. طاهباز، منصوره. ۱۳۹۲. دانش اقلیمی طراحی معماری. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۳۱. علی آبادی، محمدعلی. ۱۳۹۳. گوهر حیات. تهران: انتشارات نور مهرارز.
۳۲. غفاری، علی. ۱۳۸۷. اصول و مبانی طراحی فضاهای آموزشی. یافته های کاربردی پژوهشهای علمی و فنی در زمینه فضاهای آموزشی و پرورشی. جلد سوم. تهران: سازمان نوسازی، توسعه و تجهیزات مدارس کشور.
۳۳. فاطمی، سید محمود. ۱۳۷۴. حیات از دیدگاه قرآن و نظرات افلاطون و صدرالمآلهین پیرامون آن. مرکز تربیت مدرس حوزه علمیه قم.
۳۴. قاضی زاده، بهرام. ۱۳۷۲. اصول و معیارهای طراحی فضاهای آموزشی و پرورشی. تهران: نشر سازمان نوسازی، توسعه و تجهیزات مدارس کشور، دفتر تحقیقات و پژوهش.
۳۵. گروت، لیندا، وانگ، دیوید. ۱۳۹۴. روش های تحقیق در معماری، ترجمه: علیرضا عینی فر. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۳۶. لک علی آبادی، محمد. ۱۳۸۹. اقلیم وجود: سیره عرفانی علی آقا قاضی در معرفت نفس. قم: انتشارات هنارس.
۳۷. لینچ، کوین. ۱۳۸۱. سیمای شهر. ترجمه منوچهر مزینی، چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۳۸. ماهوان، احمد. ۱۳۸۵. بازار در فرهنگ و ادب ایران زمین. مشهد: دفتر جغرافیایی و انتشارات ماهوان (ماه نشر).
۳۹. محمدی ری شهری، محمد. ۱۳۹۱. فرهنگ نامه مسجد. ترجمه مرتضی خوش نصیب، قم: سازمان چاپ و نشر دار الحدیث.
۴۰. مخبر دزفولی، محمد رضا. نویدی ادهم، مهدی. و اعرافی، علیرضا. ۱۳۹۰. سند تحول راهبردی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران. تهران: دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
۴۱. مدنی پور، علی. ۱۳۸۲. فضاهای عمومی شهر. مدیریت شهری. شماره ۱۴
۴۲. مطلبی، قاسم. ۱۳۸۳. رویکرد انسانی به توسعه پایدار محله ای. تدوین: علی نیاکان و سیمین محقق. مجموعه مقالات اولین همایش توسعه محله ای، مفاهیم و رویکردهای نظری توسعه محله ای. دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.
۴۳. ملاصدرا، صدرالدین محمد شیرازی. ۱۳۶۸. حکمت متعالیه. قم: انتشارات مصطفوی.
۴۴. میرمقتدایی، مهتا. ۱۳۸۸. معیارهای سنجش امکان شکل گیری، ثبت و انتقال خاطرات جمعی در شهر. هنرهای زیبا. شماره ۳۷.
۴۵. نقره کار، عبدالحمید. حمزه نژاد، مهدی و معین مهر، صدیقه. ۱۳۹۳. شناخت و تحلیل مسائل طراحی محیط معماری و شهرسازی از منظر اسلامی (در گستره قرآن و روایات). فصلنامه آرمانشهر، شماره ۱۳.
۴۶. نقره کار، عبدالحمید. مظفر، فرهنگ و تقدیر، سمانه. ۱۳۹۳. بررسی قابلیت های فضای معماری جهت ایجاد بستر برای پاسخگویی به نیازهای انسان از منظر اسلام. فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی. شماره ۱۵.
۴۷. نقره کار، عبدالحمید. تقدیر، سمانه و معین مهر، صدیقه. ۱۳۹۴. اصولی برای معماری فضاهای آموزشی مبتنی بر تعریف انسان و معماری از منظر اسلام. نشریه علمی- پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، شماره ۱۰.
۴۸. نقره کار، عبدالحمید. علی الحسابی، مهران. ۱۳۹۶. تحقق پذیری هویت در معماری و شهرسازی (با تاکید بر ارتقاء هویت اسلامی- ایرانی در شهرهای جدید). تهران: انتشارات فکر نو.

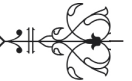

۴۹. نقی زاده، محمد. ۱۳۸۷. شهر و معماری اسلامی. اصفهان: انتشارات مانی.
۵۰. نوذری، شعله. ۱۳۸۳. تأثیر طراحی فضاهای باز مسکونی متناسب با شرایط سالمندان در توسعه اجتماع محله، همایش توسعه محله ای. توسعه فضایی و کالبدی محله ۱. دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.

References

1. *The Holy Qur'an*.
2. Ali Abadi, Mohammad Ali. 2015. *The essence of life*. Tehran: Noor Mehrnaz Press.
3. Appleyard, D. 1981. *Livable Streets*. University of California Press. Berkeley, CA.
4. Arfae, Sayed Kazem. 2011. *Asma al-Hosna, the man advantage of Asma al-Hosna*. Tehran: Kashani Faiz press.
5. A'vani, Gh. and Dadbeh, A. and Hassan, B. 2010. The perfect man narrated by Ibn Araby. *Journal of Religious Thought of Shiraz University*.
6. Balali Oskoee, Azita. 2014. *Recreation of the Iranian Islamic city to reread cities of Avyab Alber*. Ph.D. thesis. University of Science and Technology.
7. Behzadfar, Mustafa. Naderi, Seyyed Majid and Frozangohar, Hamide. 2010. the social role and functions of traditional Bazzars in cities of Iran. Tehran: *Journal of Urban Development and Architecture villages*, No. 64.
8. Behzadfar, Mustafa and Mahmoudi Kordestani, Payam. 2010. the quality norms of people-oriented in urban design. Tehran: *Journal of Utopia*, No. 3.
9. Bell, Simon. 2007. *Landscape pattern of perception and process*. translated by Amin zadeh, Tehran: Publication of Tehran University.
10. Bemanian, Mohammad Reza. Parham, Baghayi and Amirkhani, Arian. 2009. *Approach on the role of endowments in organizing urban spaces*. urban management, Tehran: No. 21, pp 59-71.
11. Coulton, C. et al. 2001. Mapping Resident's Perception of Neighborhood Boundaries: A methodological note, *American Journal of Community Psychology*, vol 29, No, 2. - Guest, A.M.
12. Cowan, R. 2005. *The Dictionary of Urbanism*. London: Streetwise press.
13. Ebrahimi, Ismail. 1999. *Pure life in the Quran and Nahjolbalaghe*. PhD thesis. Islamic Azad university.
14. Fatemi, Seyed Mahmoud. 1996. *Pure Life in the Quran and views of Plotinus and Mulla Sadra*. Qom: Seminary teacher training center.
15. Gehl, J. 1996. *Life Between Buildings: Using Public Space*. Arkitektens forlag, Copenhagen.
16. Ghaffari, Ali. 2009. *fundamentals of designing educational spaces*. The findings of scientific research and technical applications in the field of educational spaces, Tehran: the modernization, Developing and Equipping schools.
17. Ghazi zadeh, Bahram. 1994. *the principles and criteria of design educational spaces*. Tehran: modernization, development and equipping schools, Office of Research and Research, Press.
18. Golkar, Kourosh. 2007. the concept of the quality of vitality in urban design. *Soffe Magazine*, No. 44.
19. Guest, A.M. and Lee, B.A. 1984. How urbanites define their neighborhoods. *Population and Environment*, No.7.
20. Haj Khalil, Reza. 2000. *Thesis in healthy society from the perspective of Quran*. Tehran University.
21. Hamzehnejad, Mahdi. 2012. *Conceptual and practical principles in the design of religious buildings in the Shia thought (sample: conceptual differences in the design of the mosque, Mazar and musalla)* Ph.D. thesis. University of Science and Technology.
22. Hamzehnejad, Mahdi. Moein Mehr, Sedigheh and Saadatjoo, Pariya. 2015. Community Evaluation of commercial spaces in Islamic approach. *Quarterly of Studies in Islamic Iranian city*, No. 18.
23. Hany, W.G. and E.C. Knowles. 1978. Perception of Neighborhood by city and suburban residents. *Human Ecology*, no.6.
24. Haynes R. et al. 2007. Modifiable Neighborhood, Units, zone design and residents perceptions. *Journal of Health and Place*, Issue4.
25. Ibn Araby, Mohyeddyn. 1987. *Fosoos al Hekam*. Abul Afifi. Tehran: Publication of Al Zahra Press.
26. Ibn Araby, Mohyeddyn. 2004. *The discovery of the meaning of the Asma al-Hosna*. translated by Ali Zamani, Qom.
27. Javadi Amoli, Abdollah. 2008. *Real life of Man in the Quran*. Qom: Esra Press.
28. Javadi Amoli, Abdollah. 2008. *(A). Tasneem Tafsir*. Qom: Esra Press.
29. Javadi Amoli, Abdollah. 2010. *Islam and the Environment*. Qom: Esra Press.
30. Javadi Amoli, Abdollah. 2011. *Imam Mahdi (AS), the Promised*. Qom: Esra Press.
31. Javadi Amoli, Abdollah. 2012. *Nature in the Qur'an*. Qom: Esra Press.
32. Javadi Amoli, Abdollah. 2013. *Al-Hayat Mafatih*. Qom: Esra.
33. Khalilian, Mohammad Jamal. 2006. *the index of economic development from the perspective of Islam*. Imam Khomeini Education and Research Institute.
34. Khan Mohammadi, Mohammad Ali. 2009. *An exploration to recognize and promote the theoretical foundations of sustainable*

- architecture from the perspective of Islamic teachings. Ph.D. thesis, University of Science and Technology.
35. Lak Ali Abadi, Mohammad. 2010. Existence: mystical tradition Ali Agha Qazi in knowledge of the soul, Qom: Hanaras Press.
36. Lee, T. 1968. Urban neighborhood as socio-spatial schema. *Human Relations* No 21.
37. Leslie, E. and Campel. E. 2008. *Are perceptions of the local environment related to neighbourhood satisfaction and mental health in adults?* pp. 273 – 278.
38. Lynch, Kevin. 2003. *Face of the city*. translated by Manoochehr Mozayyani, Third Edition, Tehran: Tehran University Press.
39. Madanipour, Ali. 2004. the city's public spaces. *Urban management*. No. 14, p. 70.
40. Mahovan, Ahmad. 2007. *Bazaar in culture and literature of Iran*. Mashhad: Geographic Office and Mahovan Publications.
41. Mirmoqtadayi, Mahta. in 2010. measures the possibility of the formation, registration and collective memory of the city. *Journal of Fine Arts*. No 37.
42. Mohammadi Rey Shahri, Mohammad. 2013. *the culture of a mosque*. translated by Morteza Khosh Nasib. Qom: publishing organization Dar al-Hadith.
43. Mokhber Dezfooli, Mohammad Reza. Navidi Adham, Mahdi. and Aarafi, Alireza. 2012. *Strategic development document in Public formal educational system in Iran*, Tehran.
44. Motallebi, Gasem. 2005. *human approach to neighborhood sustainable development*. Editor: Ali Niakan and Simin Mohaghegh. First Conference on neighborhood development. Concepts and theoretical approaches to neighborhood development, Tehran Municipality.
45. Mulla Sadra, Sadr al-Din Muhammad Shirazi. 1990. *transcendent wisdom*. Qom: publications Mostafavi.
46. Naghizadeh, Mohammad. 2009. *the city and Islamic architecture*. Isfahan: Mani Press.
47. Noghrekar, Abdolhamid. Mozaffar, Farhang. and Taghdir, Samaneh. 2015. Study of the Affordance of architectural space to create the conditions for responding to needs of the people in the perspective of Islam. *journal of iranian-islamic-city*, no 15.
48. Noghrekar, Abdolhamid. Taghdir, Samaneh. and Moein Mehr, Sedigheh. 2016. Principles for educational spaces architecture. Based on the definition of human and architecture in the view of Islam. *Journal of Scientific research. Association of Architecture and Urbanism of Iran*, No 10.
49. Noghrekar, Abdolhamid. Alalhesabi, Mehran. 2017. *The realization of identity in architecture and urbanism*. Tehran: New Thought Press.
50. Nozari, Shoele. 2005. The impact on the design of the residential open spaces in accordance with the conditions of the elderly in community development residential neighborhood. *Conference on Community development. spatial development and physical neighborhood*.
51. Okhovvat, Ahmad Reza. 2016. *Contemplation in Asma*. Tehran: prophecy of the Quran and Ahl al-Bayt (AS), Press.
52. Pitner, R.O.. Yu, M.. and Brown, E. 2012. Making neighborhoods safer: Examining predictors of residents' concerns about neighborhood safety. *Journal of Environmental Psychology*; pp. 43-49.
53. Sadeghian, Nader. 2005. *healthy neighborhoods, a basis of sustainable urban development*. Asra press.
54. Shakeri, Musa. 2016. *Foundations manifestation of God in architectural space based on Islamic attitudes (Case Study: Safavid mosques)*. Ph.D. thesis, in Tarbiat Modarres University.
55. Shankayi, Marziyeh. 2003. *a comparative study of Asma' alhosna*. Tehran: Soroush Publications.
56. Shaterian, Reza. 2009. *architecture and design of educational spaces*. Tehran: Simaye Danesh, First Edition.
57. Seghatoleslami, Amid al Eslam. 2009. *an analytical approach to the concept of neighborhoods in the cities of Iran*. Islamic Azad University
58. Shojaei, Mohammad. 2006. *Asma' alhosna*. Tehran: Soroush Publications.
59. Soltanzadeh, Hosein. 1988. *Bazaars in the cities of Iran*. edited by Yousef Kiani. Tehran: SID Publications.
60. Tabatabaei, Seyed Mohammad Hossein. 1984. *Tafsir Al-Mizan*. vol. 32 and 19, Tehran: Mohammadi Press.
61. Taghdir, Smaneh. 2015. *the process of creation and perception of architecture on the basis of transcendental philosophy*. Ph.D. thesis, University of Science and Technology.
62. Tahbaz, Mansure. 2014. *climate science in architectural design*. Tehran: Shahid Beheshti University.
63. Tavassoly, Ghulam Abbas. 1984. *Social participation in anomic society. Relationship between injuries and social deviations with social participation*. Tehran: Tehran University.

The semantics of life and vitality in Islamic teachings and its effect on the neighborhood

Farhang Mozaffar *

Associate Professor of Architecture, Department of Architecture and urbanism, Iran University of Science and Technology

Abdolhamid Noghrekar **

Associate Professor of Architecture, Department of Architecture and urbanism, Iran University of Science and Technology

Mahdi Hamzenejad ***

Assistant Professor of Architecture, Department of Architecture and urbanism, Iran University of Science and Technology

Sedigheh Moein Mehr ****

Ph.D Candidate of Islamic Architecture, Department of Architecture and urbanism, Art University of Isfahan,

Received: 2017/01/18

Accepted: 2017/05/17

Abstract

Today, for various reasons, providing vitality and freshness and life environment has become the one of the main concerns of urban management system. Providing vitality for environment as legitimate ideals, can be seen at the head of many documents of urban planning, that this reflects the importance of vitality of space as a goal and a means. Since neighborhoods, form the main structure and texture of cities, Everyday life of the people in the neighborhood to significantly scale are understandable and it affects. To seek changes in the conditions and factors affecting urban development in recent times, Residential neighborhoods focused humans have a special place in the formation of cities. The realization of the relationship between man and space beyond the materialistic and based on the qualities and characteristics of human mental space has created. There are many reasons for the formation of such sensory effective in humans, as many obstacles threaten it. The purpose of the manifestation of the name Alhays in the formation of a semantic pattern in Neighborhood design, Identify factors influencing the increase the vitality of neighborhood, promote absorption the presence of different individuals and groups in these spaces. There is a significant correlation between, levels of human perfection as the creator neighborhood and Levels of neighborhood perfection as physical context desirable to life and human action. Approaching the Neighborhood to the manifestation of the divine names of these two dimensions is important. This research conducted with an Islamic approach. So to identify the dimensions and features of vitality in the neighborhood, the original Islamic texts (Qur'an and Hadith Infallibles (AS)) are studied. Then the reflection of divine names and attributes (particularly name Alhays) in the field of social life and the neighborhood is investigated. In this way, the semantic pattern can make to create an Islamic neighborhood.

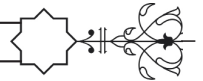
It can be say that a lively neighborhood in sustainable architecture from the perspective of Islam, is the

* F.mozaffar@aui.ac.ir

** A.noghrekar@iust.ac.ir

*** Hamzenejad@iust.ac.ir

**** Moeinmehr@arch.iust.ac.ir

neighborhood that is created in connection with the creation verses and Asma' Elahi, and defined with the characteristics and qualities.

- 1- In this neighborhood, expression of God through the verses of creation can be achieved from Asma' Elahi.
- 2- In this neighborhood human presence, touched through the verses of the creation of perceptions.
- 3- In this neighborhood "spirit of life in the faith" and its relationship to the verses and Asma' Elahi, and benefit from science, compassion and guidance will be realized.

This neighborhood, is the space for utilization and perfection and passing space from verses to Asma' Elahi and creator to become a Khalifa of God. In another degree, neighborhood, neighborhood of interactions, and relationships between phenomena and the emergence of the People in different faces and for the understanding and benefit of human. And is the neighborhood with emotional benefit manifestation of the signs of creation and the elements of nature. On the other hand, speaking of lively neighborhood is speaking of lively neighborhood of promotion and restoration of quality of life for its residents, And therefore is related to all aspects of social life, economic and environmental systems. Sustainability is achieved when urban neighborhoods that components of the neighborhood that fits together and in response to the needs of residents and result the logical relationship between man and environment. The purpose of designing a worthy and lively neighborhood is to enhance the quality of the social, economic, and environmental that realized in context of physical and spiritual needs of residents. Sustainable neighborhoods from Islamic teachings, is balanced settlement that provide healthy, lively and pleasant environments, with comfort to its residents and as much as possible provide biological and social needs of residents, As a result of this balance, residents tend to continue living in it and with leave that have interest to it.

Keywords: Meaning, the names of God, life, Islam, neighborhood.

Managing Director: vice chancellor for
research-Iran University of Science and Technology

Editor-in-chief: Mohsen Faizi

Administrative Director:

Mohammad Mannan Raeesi

Administrative assistant:

Zahra Kashanidoust

Persian literary Editor: Sara Motevalli

English literary Editor: MohamadReza Ataee Hamedani

Editorial Board Members:

Seyyed Gholam Reza Eslami: Associate Professor,
Tehran University

Hasan Bolkhari: Associate Professor, Tehran University

Mostafa Behzadfar: Professor,
Iran University of Science and Technology

Mohammad Reza Pourjafar: Professor,
Tarbiat Modares University

Mahdi Hamzeh Nejad: Assistant Professor,
Iran University of Science and Technology

Esmail Shieh: Professor, Iran University
of Science and Technology

Manoochehr Tabibian: Professor, Tehran University

Hamid Majedi: Associate Professor, Science and
Research Branch, Islamic Azad University

Asghar Mohammad Moradi: Professor, Iran University
of Science and Technology

Gholam Hossein Memariyan: Professor, Iran University
of Science and Technology

Fatemeh Mehdizadeh: Associate Professor, Iran University
of Science and Technology

Abdol hamid Noqrehkar: Associate Professor, Iran University
of Science and Technology

Mohammad Naghizade: Assistant Professor, Science and
Research Branch, Islamic Azad University

Ali Yaran: Associate Professor, Iran Ministry of Science,
Research and Technology

Design assistant: AmirHosein Yousefi

Reviewers for Volume5, Number14:

Ali Asadpour: Assistant Professor, Shiraz Art University

Minoo Gharabeiglu: Assistant Professor, Tabriz Islamic Art
University

Parisa Hashempur: Assistant Professor, Tabriz Islamic Art

AliAkbar Heidary: Assistant Professor, University of Yasooj

Abolfazl Meshkini: Assistant Professor, Tarbiat Modares
University

Tahereh Nasr: Assistant Professor, Eslamic Azad University

Abdol hamid Noqrehkar: Associate Professor, Iran University
of Science and Technology

Saeed Norozian: Assistant Professor, Shahid Beheshti
University

Hanieh Okhovat: Assistant Professor, University of Tehran

Maryam Ostadi: Assistant Professor, Eslamic Azad
University

Mohammad Manan Raeesi: Assistant Professor, University of Qom

Mohamad Ranjbar Kermani: Assistant Professor, University of Qom

Mansureh Tahbaz: Associate Professor, Sahid Beheshti
University

Samaneh Taqdir: Assistant Professor, Iran University of Science
and Technology

Behzad Vasiq: Assistant Professor Jondy Shapoor
University

▣ **Extensibility of Man-Made Space by Innovation about Space Opening in Kerman Traditional House**

Seyyed Majid Hashemi Toghroljerdi / Asefi Maziar / Mohajeri Mozafar

▣ **The semantics of life and vitality in Islamic teachings and its effect on the neighborhood**

Farhang Mozaffar / Abdolhamid Noghrekar / Mahdi Hamzenejad / Sedigheh Moein Mehr

▣ **Recognition of Mystical Thoughts Effects on Blue Color in Tile Lining of Iran's Mosques**

Hosein Moradinasab / Mohamad reza Bemanian / Iraj Etesam

▣ **Explaining the human perception levels and process and its role in the quality of creation of architectural works Based On Transcendent Wisdom**

Samaneh Taghdir

▣ **Eyvan Basic Position to Improve Operational Efficiency in Mosques**

Maryam Kiaee / Yaghoob peyvastehgar / Ali Akbar Heidari

▣ **The Study of Genealogy and Individual Styles of Plaster Workers Of the 14th Century**

Ahmad Salehi akhki / Bahareh Taghavi Nejad

▣ **Compare Spatial Structure –Function Imam Mosque in Isfahan and Shiraz Vakil Mosque**

Mostafa Azadi / Malihe Taghipour